MERIDIAN CRITIC Nr.1 (Volume 26) 2016

Discriminarea lingvistică a etniei rome

Diana-Isabela COZACIUC
Şcoala Gimnazială „Mihail Sadoveanu", Grăniceşti

Abstract: Europe is faced with the lack of encouraging the ethnic and cultural diversity, an issue that brings consequences, the most problematic being the confrontation of ethnic minorities with various obstacles such as marginalization, exclusion and discrimination. Also, the tendency of people to accept and assume stereotypes and prejudices, formed between different social groups, brings with itself discriminatory facts and attitudes.
Since Romani people start to coexist with other populations, this minority has been associated with negative social images and has been subjected to many discriminatory attitudes and speeches, fact that exists nowadays with regularity.
Keywords: *Romani ethnicity, linguistic discrimination, minority, ethnic islands.*

Etnia romă

Etnia romă este înconjurată de semne de întrebare, ipotezeşi diverse teorii atât din punct de vedere istoric, cât şi din punct de vedere lingvistic. Au fost elaborate numeroase mituri şi legende care nu au făcut altceva decât să învăluie şi mai mult acest popor în mister.

Una dintre cele mai plauzibile teorii ale originii romilor este cea a migrării din nord-estul Indiei cu 1500 de ani în urmă. Afirmaţiile se bazează pe ultimele studii care au analizat istoria genetică a acestui popor reuşind să indice şi evidenţe genetice ale originiilor, deşi studiile din această sferă sunt destul de limitate.

Cea mai mare contribuţie o are însă lingvistica, care a reuşit să cerceteze problematica etniei rome şi să aducă dovezi convingătoare, clarificând în acest mod unele necunoscute majore. În urma studiilor realizate, limba vorbită de această minoritate, adică *romani,* se încadrează în cea a limbilor neo-indiene, demonstrând originiea indiană a acestora, şi nu egipteană cum se credea la începutul integrăriilor pe continentul european.

Romii au venit în Europa, implicit România, ca un grup social unit doar prin limba vorbită şi cultura lor, neavând alte mijloace, precum celelalte minorităţi, de a-şi apăra interesele. Încă de la început, din cauza culorii pielii, stilului de viaţă nomad şi a practicilor şi obiceiurilor lor, în jurul etniei rome s-au conturat imagini negative şi asocieri defavorabile, fapt ce a condus la discriminarea acestei minorităţi.

BDD-A26585 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:22 UTC)

Discriminarea este o practică care constă în tratarea în mod defavorabil a unei personae sau a unui grup. Discriminarea poate fi pusă în strânsă legatură cu rasismul, concept format însecolul XX, în perioada interbelică. Formându-se în această perioadă şi răspândindu-se odată cu nazismul, i s-au asociat acestui concept diverse forme de respingere, dispreţ şi bineînţeles discriminare.

Discriminarea minorităţii rome este pusă în legătură cu originea etnică, condiţia socială, limba etc. Principala cauză a discriminării este imaginea socială negativă a comunităţii rome. În general, această minoritate este asociată cu numeroase prejudecăţi care nu sunt neapărat în conformitate cu realitatea. Discriminarea prin intermediul limbii şi-a pus amprenta asupra lexicului care conţine numeroase cuvinte şi unităţi frazeologice care au păstrat şi dezvoltat în timp valori ofensatoare legate de etnia romă.

Etnonimele *ţigan-rom*

Studiind cazul minorităţii rome din România, se obsevă ca etnonimul *ţigan,* expresiile şi locuţiunile în care se regăseşte şi derivatele pornind de la el au ajuns să dezvolte, în marea majoritate, sensuri depreciative. La acestea se adaugă o teorie nefondată conform căreia etimologia etnonimului *ţigan* ar proveni din cuvântul grecesc *athinganoi,* cu sensul de „impur, de neatins". Astfel, etnonimele *ţigan* şi *rom* au început să reprezinte teme de dezbatere, încercându-se chiar anularea unuia dintre termeni considerându-se că doar unul dintre aceştia poate defini cu adevărat numele acestui popor. Această problemăa ajuns să fie inclusă în limbajul *pollitically correct*[1],prescurtat *PC*, încercându-se înlocuirea etnonimului *ţigan* cu *rom*, însă a apărut aceeaşi întrebare la care a încercat să răspundă profesorul Richard Bourhis[2]: „oare strategia corectitudinii politice are rezultate la înălţimea intenţiilor sale sau doar consecinţe vicioase?" [Bourhis, 1997:6]. Este notabil că în acest context, limbajul *pollitically correct* nu şi-a atins deloc scopul pentru că folosirea unui eufemism nu a reuşit să schimbe mentalitatea vorbitorilor şi nici atitudinea acestora.

Deşi, din cauza sensurilor depreciative, etnonimul *ţigan* este considerat discriminant, el nu poate fi înlăturat în defavoarea celui oficial *rom* deoarece conform lingvistei Rodica Zafiu, „existenţa unui termen oficial nu exclude, desigur, păstrarea în uzul curent a altor cuvinte; rom - într-adevăr un neologism în română, având deci un sens neutru şi precis - nu poate înlocui în toate contextele pe *ţigan*, cuvânt vechi, prezent în limba populară, cu destule conotaţii negative, dar şi cu puterea evocatoare dată de existenţa unor locuţiuni şi asocieri lexicale şi culturale"[3].

---

[1] Cunoscut în limba română şi ca noţiunea de „corectitudine politică", reprezintă intenţia de a exclude dintr-o anumită limbă termenii şi expresiile care ar putea jigni minorităţile, persoanele de altă rasă, cu handicap etc. .Această materializare se face prin înlocuirea cuvintelor, expresiilor, locuţiunilor şi frazelor depreciative cu alţi termeni, consideraţi de marea majoritate eufemisme.

[2] Richard Y. Bourhis, doctor în psihologie şi profesor de psihologie la Universitatea din Montreal. Este autorul a numeroase articole şi studii de psihologie socială, comunicare interculturală şi adaptare lingvistică.

[3] Fragment extras din articolul scris de Rodica Zafiu, *Păcatele Limbii: Rom,* apărut în „Revista Literară", numărul 10 din 2009*,* disponibil pe site-ul: http://www.romlit.ro/rom (ultima consultare: 28 august 2015).

BDD-A26585 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:22 UTC)

Etnonimul *ţigan* are încă în limbajul curent valori negative, dar totodată el poate fi folosit cu sensuri neutre, putând reprezenta fără sensuri ofensatoare această minoritate. Înlocuirea acestuia cu un eufemism instituţionalizat nu va schimba nici mentalitatea şi nici atitudinea vorbitorilor. Trebuie trasată o limită clară între ceea ce reprezintă în mod obiectiv termenul *ţigan* şi asocierile făcute acestui concept. De asemenea, se poate observa că încercarea de înlăturare din limbajul curent a unei atitudini discriminatorii faţă de această etnie a atras efecte contrarii. Deseori, etnonimul *rom*, apare în contexte discriminatorii, observându-se astfel o problemă mai mult de atitudine decât de limbaj.

Limbajul discriminatoriu

Convieţuirea unor populaţii cu origini etnice diferite duc la iscarea unor conflicte între comunităţi. Vocabularul conservă, neţinând cont de timp, diferite cuvinte şi expresii care reflectă diverse atitudini. Lexicul folosit poate viza atât aspecte reale, cât şi imaginare, centrându-se deseori asupra comportamentului sau aspectului fizic ale minorităţii respective, în acest caz cea romă. Se ştie faptul că limba este trăsatura definitorie a uneii comunităţi, aşadar numeroase expresii existente reflectă opinia vorbitorilor.

Este notabil faptul că deseori, comportamentul unui popor este redus la câteva caracteristici reprezentative, fapt întâlnit şi în cazul etniei rome, cum ar fi existenţa unor adjective sau locuţiuni adjectivale care sunt derivate de la etnonime şi care au căpătat prin sensurile dezvoltate o valoare despectivă. Sensuri peiorative sunt acceptate chiar şi de Dicţionarul Explicativ al Limbii Române unde *ţigan* poate fi un „epitet dat unei persoane cu apucături rele" [DELR 1998:1126].

Unele adjective, expresii, locuţiuni sau derivate de la etnonimul grupului etnic (*ţigan*) au ajuns să dezvolte prin sensurile lor valori ofensatoare: rom. *ţigan,* poate avea valoare de adjectiv folosit pentru a descrie o „persoană brunetă", rom. *ţigănească*, „înşelăciune", „târguială" sau „comportament necivilizat", iar la plural, *ţigăneli,* capătă sensul de „vorbe urâte, insulte", rom. *a se ţigăni*, „a se târgui îndelung" sau „a insista într-un mod sâcâitor", rom. *ţigănie*, „gălăgie", „scandal" sau „comportament urât", rom. *ţigănos,* „negricios", „zgârcit" sau spus unei „persoane lipsite de maniere", rom. *ţigănesc*, poate avea sensul figurat de „vulgar" (*purtare ţigănească*), rom. *ţigănatic*, „care seamăna cu un ţigan, brun, negricios", rom. *ţigăneşte,* capătă în anumite contexte sensul figurat de „ordinar, trivial" (a te jura ţigăneşte), rom. *era aşa de ţigănos de-şi mânca de sub unghii*, „zgârcit", rom. *plin de ţigănie*, „plin de zgârcenie sau hotie", rom. *a arunca/a băga moartea în ţigani*, rom. „a arunca vina pe altcineva/ a lansa o idee confuză", rom. *a se muta ca ţiganul cu cortul/sau cu şatra,* „a fi nestatornic/ a se muta des", rom. *a se îneca ca ţiganul la mal,* „a eşua înainte de a termina", rom. *tot ţiganul îşi laudă ciocanul*, „a te lăuda cu ceea ce ai fără motiv".

În acelaşi mod, unele adjective, locuţiuni sau derivate de la etnonimul dat acestei minorităţi, tot cu valoare ofensatoare, se repetă, cu variaţiuni uneori, în diferite zone romanice de pe continentul european: rom. *ţigănie*, „înşelăciune", sp. *hacer una gitanada/ gitanería,* „a înşela" sau sp. *gitano,* „ţigan" utilizat în diverse contexte ca adjectiv colocvial

BDD-A26585 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:22 UTC)

pentru o persoană care face escrocherii, port. *cigano,* „țigan" poate avea valoare peiorativă când este folosit ca adjectiv pentru a desemna o persoană care acţionează cu viclenie pentru a înşela pe cineva; rom. (cumpărat) de la ţigani, „marfă furată sau contrafacută", port. *ciganice*, „afaceri frauduloase"; rom. *a se ţigăni,* „a insista mult pentru a obţine ceva", sp. *gitanear,* „a duce cu vorba pentru a obţine ceea ce se doreşte"/ „a încerca să înşeli când vinzi sau cumperi ceva"; rom. *ţigănos,* „zgârcit", port. *cigano,* „ţigan", utilizat în anumite contexte cu sensul de „avar"; rom. *(arăţi ca un) ţigan* şiit. (*cosi disordinato, sei proprio uno) zingaro,* „aspect neîngrijit, murdar".

Există totodată numeroşi termeni depreciativi care înlocuiesc în diverse contexte etnonimul *ţigan*. Câteva exemple dă lingvista Rodica Zafiu într-un capitol în care vorbeşte despre discursul discriminatoriu şi *pseudo-eufemismele ironice*: „există o zonă a sinonimelor depreciative, injurioase, din limbajul popular – *baragladină, balaoacheș, faraon, cioară* etc. [...] Limbajul multor ziare, altfel serioase şi preocupate de chestiuni etice, uzează surprinzător de frecvent şi fără rezerve de substituiri ale etnonimului bazate pe o trăsătură fizică (respectiv culoarea pielii): *tuciuriu, brunet, bruneţiu, ciocolatiu, bronzat* etc.; unele dintre acestea implică şi o aluzie la discursul rasial din alte spaţii culturale: *colorat, de culoare, metis, creol.*" [Zafiu, 2007:162-163]

Se poate observa că numeroase insulte asupra etniei rome vin din problemele de atitudine şi mentalitate. Prejudecăţile şi stereotipurile şi-au pus amprenta asupra lexicului, iar conceptului *ţigan* i s-au asociat multe imagini negative.

Concluzii

La ora actuală, majoritatea spaţiilor în care convieţuiesc populaţii cu origini etnice diferite se confruntă cu discriminarea lingvistică. Rasismul are șiun aspect lingvistic deoarece rasiştii îşi consideră limba şi cultura superioară. Prin intermediul limbajului se pot observa stereotipuri şi prejudecăţi care determină atitudini negative. Discriminarea grupurilor şi persoanelor din punct de vedere etnic-rasial implică constant discriminarea limbii vorbite de aceştia sau folosirea discursurilor discriminatorii.

În limbajul curent, oamenii folosesc numeroase cuvinte şi fraze stereotipe, iar împărtăşind aceleaşi experienţe cu majoritatea receptorilor, acestea sunt bine înțelese. Adeseori, se folosesc locuţiuni şi expresii în mod spontan, utilizate în diferite situaţii, dobândind astfel noi înțelesuri.

Etnia romă a fost discriminată încă de la începuturile stabilirii pe diferitele teritorii europene şi nu numai. Imaginea socială negativă creată în jurul acestei minorităţi a dezvoltat prejudecăţi şi atitudini discriminatorii, vizibile şi în limbajul curent. Limba poate fi un mijloc de discriminare, dar această problemă îşi are rădăcinile în mentalitatea vorbitorilor.

BDD-A26585 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:22 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Bourhis, Y. Richard, Leyens; Jacques-Philippe (coord.), *Stereotipuri, discriminare şi relaţii inter grupuri,* Editura Polirom, Iaşi, 1997.

Dicţionarul Explicativ al Limbii Române (DELR), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

Horváth, István; Nastasă, Lucian, *ROM SAU ŢIGAN. Dilemele unui etnonim în spaţiul românesc,* Editura Institutului pentru studierea problemelor minorităţilor naţionale, Cluj, 2012.

Petcuţ, Petre; Grigore, Delia; Sandu, Mariana, *Istoria şi tratiţiile rromilor,* Editura Ro Media, Bucureşti, 2003.

Sarău, Gheorge, *Rromii, India şi limba rromani,* Editura Kriterion, Bucureşti, 1998.

Seiciuc, Lavinia, *Un alt fel de a NU spune: euphemism şi disfemism în limbile romanice,* Editura Universităţii „ Ştefan cel Mare", Suceava, 2011.

Zafiu, Rodica, *Limbaj şi politică,* Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2007.

Zafiu, Rodica, *Păcatele Limbii: Rom,* în „Revista Literară", numărul 10*,* 2009*,* disponibil pe site-ul: http://www.romlit.ro/rom

BDD-A26585 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:22 UTC)